

Izhaja

1. in 15. dne
vsakega meseca.Rokopisi
ne vračajo se.

ZORA

Stoji na leto:

redoma
po 4 forinte,
izjemoma
po 3 forinte.

ČASOPIS ZABAVI I PODUKU.

Pregled. Poezije: Moja ljubezen. Prošnja. Sonet. — Oče in sin. — V pasjih dnovih. — Pisma o ruskej literaturi. — Premičnica saturn. — Primož Trubar. — Kmečka vojska na Ogrskem l. 1514. — Jezikoslovstvo. — Književnost in umetnost. — Listnica. —

Moja ljubezen.

Prekrasne ima mi ljuba oči,
Ko zvezde tako njih žarek blešči;
Ko milo tako se vpirajo v me,
Nebesa odprta meni se zdé.

Prebele ima mi ljuba roké,
Ko angelj nebeški tako lepé,
Ko boža mene, objemlje ljubo,
Da Vila je rajska, mislim tako.

Oj zlate ima mi ljuba lase,
Kot deklica morska tako lepé,
Ko češe in spleta jih v kite dolge,
Kot biseri, diamanti blišče.

Premili ima mi ljuba obraz,
Kot solnce odseva raz njega mi kras,
Čez polje rumeno ona ko gré,
Trepečejo cvetke in solzne strmé.

A. Koder.

Prošnja.

Predrzna nisem, ako prosim,
Spomin da ti hranjuješ meni,
Enak spomin, kakór ga nosim
Jaz v srcu tebi, moj miljeni!
Enak spomin obádba da združuje,
Enaka slast da naju spretejuje.

Ko žarek zarje vstajajoče
Iz mirnega me vzdrami spanja,
Srce mi tvojo vzdihujoče
Najprej oddaljenost naznanja.
Polagoma bolést se ta ustavlja,
Ter s čuvstvom srce, dragi, te pozdravlja.

Sedeč pri delu opravila
 Spremljujem v mislih vsa jaz tvoja,
 Sprehajajoč se spet čutila
 Najslajša čuti duša moja,
 Ker tvojo v duhu zrem podoba vedno,
 S teboj se v duhu pogovarjam redno.

Sloneč na oknu pomišljuje,
 Kadar se v noč somrāk spreminja,
 Ter zvezde zvédavo vprašujem:
 Al' ná-me dragi se spominja?
 Potem v nebó ozrém se gor moleča,
 Z njegá da na-te bi rošila sreča!

P. D. - Pajkova.

Sonet.

Kud ste svibnja mog časovi kratki?
 Stanko Vraz.

Mornár zamišljen hódi po obáli,
 Zamíšljen hódi brez pokoja, míra,
 V globóko mórje tóžen se ozira,
 Vzdihuje žalostno pri strmi skali:

Oj z Bogom hódite požrešni vali!
 Kraj vás življenje moje vidno hira,
 Iz vás nesreča meni vsa izvira,
 Ker ste blagá mi mnógó pojemáli. —

Mornár osódi izročén nemili,
 Pozabiti ne móre silne škóde,
 Ki so valóvi mu jo naredíli:

Nesrêčnik v spónah žalostne osóde,
 Tak têbe jaz ne zábim v stiski, sili,
 Pretékli čas! ki te nikdár ne bode.

B. Flegerič.

Oče in sin.

Izvirna povest.

V.

Tisto popoldne se odpravi Rezika k fari opravičujoč se, da ima nekaj opravka.

A poslednje ni bilo nujno, le nekaj skrivnostnega, nepopisljivega jo vleče tja na prosto. Doma jo vse žalosti in dolgočasi. Stoprv po včerašnjih dogodbah spozna tudi, kaj jej je Valentin, kako življenje brez njega. Pri fari morda kaj zve o njem, morda ga vidi, ali govori z njim, tolaži ga. A tega ne, tega, vsaj prepovedano jej e, niti misliti ne sme na-nj. Zakaj?

Zato ker je sin zapravljevca, ker je reven. O kako jo pretrese ta spomin; niti umeti ne more, da se človek sodi po rojstvu, po imenu, po papirnatem denarju; vse drugo da je brez veljave.

Ali naj bode, kar in kakor hoče; ona tega storiti ne more. Prvikrat v svojem življenju je nepokorna, prvi-krat ravna zoper voljo svojega rednika. On, ki gleda v sree, ki je stvaril ljubezni čut v njem, naj jej odpusti, naj je ne sodi ostro.

Pri fari Rezika Valentina ne najde. Zapored gre, kakor nevedoma brez

vzroka mimo glavne krême, mimo prodajalnic, kjer se zbirajo ljudje, a zastonj.

Bledega obraza zapusti vas, in se napoti proti domu. Steza jo vodi skozi polje, kjer pojemlje zadnje življenje po njivah, kjer leže razgrnjena, rujava strnišča. Prišedši do razpotja, sede na klopico poleg svetega razpela, in zakrije obraz v dlan. Skriven vzdih in goreč se jej ukrade iz prsij, in oko se jej dvigne na razpelo, na pol razrušeno, okinčano z velim čvetjem nad njo.

Kedor bi bil videl ta pogled, umel bi deključino gorje, njeno skrivno molitev za odrešenje iz tolike nadloge.

Čez nekoliko se ohrabri, in krene po stezi čez gorjanec, ki pelja mimo samotne žage.

Zadnji solnčni žarki odsevajo izza gore, ko se približa poslopju in čuje vže od daleč šumenje izpod jeza.

A kaj je to? Žaga ne teka gori in doli! Tiho in mirno je vse na žagišču. Rezika zbledi, strah in groza jo spreleti. Ondi pri jezcu na smrekovem deblu sedi teta Barba, a brez dela. Šivanje jej počiva v naročju; kakor kamenita podoba zre nepremakljivo v valove pod saboj, v skalnato globočino pod žago.

Rezikin prihod vzdrami starko, da urno poprime šivanje in migne deklici, naj se jej pridruži. Rezika sede poleg Barbe in nekaj tesnega se jej uleže okoli srca. Boji se vprašati po Valentinu, po zadnjih dogodbah, kakor da bi jo vže vprašanje samo pogubilo. Tihota nastane nekaj časa.

„Kje si bila, Rezika“ vpraša žena, „in zakaj si nekako blede in utopljena?“

Deklica spremeni barvo in pravi v zadregi: „Vesela sem, prav vesela.“

„Ti tudi nimaš nobenega vzroka žalovati; mlada si, vsega imaš, kar ti poželi srce in ne veš, kaj je gorje“, povzame starka in vpre v tovaršico svoje resno oko.

Globok vzdih se izvije iz Rezikinih prsij, vzdih, ki naznanja jasno, kako lepo, kako prijetno bi bilo, če bi bile resnične zadnje besede. Da, bilo je nekdanj tako. A tedaj ni poznala Valentina, ne sebe, ni vedela, kaj je skrivna, nesrečna ljubezen; zdaj pa ne bode nikedar, nikedar več. Starka zapazi vse to in maje z glavo in ne more umeti, kaj bi grenilo srce neizkušeni deklici; njena skrivnost jej je neznana.

„Ali nisi videla Valentina, ko si bila pri fari?“ vpraša ženica nevedeč, koliko pomena je v tem vprašanju.

„Valentina?“ pravi Rezika. „Kako je to, kaj bi delal on pri fari?“

„Sam ljubi Bog zna, kaj, jaz ne vem in nihče. Domu ga ni, ker ga je osramotil oče v vasi, vrnil se ni več“ povzame z otožnim glasom starka.

Rezika zbledi zopet kakor sneg, nekaj pri fari kupljenega blaga jej pade iz rok, zamolkel glas se čuje iz njenih ust.

„Kaj je to?“ vzklikne ženica, plane kvišku in objame svojo onemoglo tovaršico. „O ljubi Bog; slabo ti je, Rezika. Pojdi, v hišo greve, ondibode bolje“, prigovarja starka deklicio in jej moči sence.

„Nič ni, nič, Barba. Le v trenutek mi ni dobro“, povzame vže nekoliko Rezika in hoče zapustiti svojo tovaršico.

„O ne hodi zdaj, noč bode; težavno pot imaš; pri nas ostani. Vse ti storim in postrežem, kar je v mojej moči; vsaj si ljubo, dobro dete,“ prosi starka in objemlje deklicio.

„Ne ne, ljuba teta, to ni mogoče! Izgubljeno je vse, uničeno vse. Kaj mi hoče ves svet? Saj Valentina ni, ne vrne se nikedar več!“

Starka osupne. Zadnja beseda jej razjasni vse. Valentinovo gorje, deklina žalost, vse jej je odkrito.

„Pozabi ga, Rezika, pozabi, če ga ljubiš; saj ti si Mlinarjeva, najbogatejše dekle vse okolice, on sin zapravljevca. Nespametna je misel na-nj, in prepovedana!“

„Kedo je rekel to, kedo, teta? Kedo more zapovedovati srcu?“ vzklikne nekako ponosno, pogumno Rezika in se sklone kakor junaška podoba, ki se stavi vsem silam v bran. Čez nekoliko povzame: „Valentin ali nobeden; to vam prisezam danes, deklica, ki sodi človeka po sreči, ne po zunanosti, oseba, katero zavida po krivici vsa okolica, vsi brezsrčni ljudje!“

Starka strmi. Tolike moči, tacega poguma ni pričakovala. A v tem trenutku zalije zopet neizmerna žalost Reziko. Ovije se krog starkinega vratu in ihti: „O pojdive ga iskat, da ga najdeve in pripeljeve nazaj! In če prehodive ves širni svet, najti ga morave. Izvedeti mora on, kako nepopisljiva je ljubezen njegove Rezike!“

Med tem se vleže noč na zemljo. Od daleč se čuje ukanje fantov, ki gredo v vas. Po pogorju pa stopate dve ženski podobi. Stara Barba spremelja Reziko proti domu. Tod je hodil vsak večer Valentin doli v vas pod Rezikino okno. Mesec pa je svetil tako kakor danes; vse je bilo tako, samo on ni mislil še, kedo je njegova ljubica; ona bogata, imenitna, on zavrženi sin zapravljevca!

VI.

V gozdu, dve uri hoda od samotne žage, so sekali hraste za popravek nekdanjega Žagarjevega poslopja. Rezikin strije se odpelje vže v jutro za svojimi delalci in vabi deklico s seboj, meneč, da je bleđa, da jej vožnja in gozdni zrak gotovo dobro deneta. A ker se brani in trdi, da hodi raji peš in da je to prijetneje, vdari starec nekako nevoljno po konju, zmaje z glavo in zdirja iz dvorišča na cesto in po njej v gozd.

Pri Mlinarjevih je bilo oni dan zopet tiho in mrtvo. Le Rezika in stara Marjeta ostanete doma. In poslednji je to po godu. Tako vsaj more živeti sama sebi in misliti v minule dogodbe.

A če je človek sam, čuti toliko bolj svojo nesrečo. Za družčino, za prijateljsko srce je vstvarjen, kamor razliva svoje sladke in nemile čute, deli veselje in žalost. Gorje njemu, ki nima človeka, da bi dejal: ta me ume, temu zaupam vse!

Rezika je čutila danes, da je sama, brez prijatelja. Edina Marjeta jo miluje, a vendar ona je stara, življenje jo je minulo.

Popoldne se odpravi Rezika v gozd. Stara Marjeta jej brani, a zastonj. Lepo sije jesensko solnce in zadnje listje se siplje na zemljo. To je oni čas, ki ima toliko upliva do človeškega srca, to je njegovo slovo, in pri slovesu odpuščamo in ljubimo celo svoje neprijatelje.

Pot proti gozdu pelje čez pogorje obraščeno z gostim smrečjem in pritlikavimi borovci. Na eni strani je razgled v dolino in na Zlatopoljsko selo, na drugi se prostira pečevje in vrtočlav prepad.

Po tej stezi pride Rezika in različne misli jo osipljejo. Tu je videla prvič Valentina, tu je govorila prvič z njim. Malo časa od tega, a koliko se je spremenilo, koliko veselja jej je prinesel in odnesel! O tega ne ve in ne izmeri nihče; to ve le ona in čuti, in bode čutila do zadnjega dne!

Rezika se vstavi in ozre v stran. Ondi stoji širokovejata bukev, kjer je zarezano njeno in njegovo ime, zaznamovan dan, njen najsvetejši dan, ko mu je prisegla večno zvestobo. Videti mora to deblo zdaj, to je oltar njene ljubezni, njeno svetišče.

A kaj je to, nekaj belega visi ondii nad vrezanim znamenjem! Robec je, o to je njen robec, ki ga je podelila Valentinu za spomin in nekaj zavitega va-nj. Rezika zbledi, strese se, vsaj tu je moral biti Valentin, tu jej je zapustil slednji spomin njene ljubezni, vrgel ga kakor nepotrebno težilo od sebe. In v robcu kaj je zavitega? Rezika sede pod drevo in razgrne robec. Drobnopisemec je v njem, katero mu je pisala prvič, ko ni mogla govoriti z njim in v pismu je nekaj svetlega, okroglega: njen prstan je, katerega je nosil nekdaj Valentin.

Kakor bi se vlegla temna noč na zemljo, in bi zamižalo svetlo solnce, se zmrači Reziki oko pri tem pogledu. Bleda omahne na bukovo deblo, sklene beli roki nad prsi in zre kakor kamenita podoba, kakor brez življenja pred se. Čez nekoliko se predrami, obriše debelo solzo iz oči, zvije robec s prstanom vred ter ga zatoči po skalovju, da se izgubi med resjem. „To so obljube, to so prisege!“ vzklikne potem. O in jaz reva sem verjela vse, zaupala vsemu, trpela in prestala tolikanj, grenke, strupene besede, sramoto, grozitev, vse, in to imam za plačilo! O moški, blaženi moški, to je vaš pogum! Straši vas vsaka sapica, o sramujte se! Slaba, nezmožna deklica vas prekosi, ona vam kaže, kaj je prava, sveta ljubezen!“

Zopet se jej stori milo. Z obema rokama objame bukovo deblo, kjer je vrezano njegovo in njeno ime, kakor bi hotela vzbuditi brezčutnemu drevesu čut in pomilovanje, katerega nima na njo vsa širna zemlja, in solze se jej vdero.

V tem trenutku se čuje po listju šumeča stopinja in nekdo prime deklico za roko.

A. Koder.

(Dalje pride.)

V pasjih dnovih.

Luka in Marjeta pri senu.

L. Kaj bi si, Jela, sedáj-le želela?

M. Marsikaj, Luka, ako bi smela.

L. Jaz bi si želel, da vse bi vodé
Samo vino in pivo bilé.

M. Jaz pa, da vse bi postale — „kofé“,
Pila bi njega po noči po dné.

L. Jaz pa postál bi veliki oštír,
Jédel za tri bi in pil za četir'.

M. Jaz pa napravila „kófe-haus“,
Glédala bi kot grófnja „aus“.

Kmet izza grma:

Gos je gos, gosják gosják;
Bog kar hoče, bodi vsak!

Milan.

Pisma o ruskej literaturi.

(Dalje.)

Pri Markelovu razve gospodarja in Neždanova najdemo še znanega Ostrodumova in Mašurino. Ta zbor nam kaže, da Markelov med „svojimi“ igra važno ulogo. Pa igral bi še važnejo, če bi revežu sploh ne spodletavalo. Markelov je pošten človek, pa čudak. Uže v artilerijskem učilišču zgrizel se je z Nemcem za nezvesto mu prvo ljubico. Od jeze pustil je vojaštvo, postal nevoljnež, vzdiga narod, kateri mu pa tudi le odgovarja: „Bila jama globoka, a teper' i dna ne vidat'!“ Kmetom propoveda asocijacio — „učastije“, a ne razumé ga, vedno le mislijo, da bo jim odločil od svojega posestva „učastke“ t. j. oddele. Nedovoljen z uspehom, pošilja poslednja zopet na „delo“ po odločenih jima moskovskih okrajih, sam z Neždanovim pa gre pridobivat družih pomočnikov — opravnika bližnje predilne tovarne, Solomina, človeka obrazovanega i jako zdravega uma; kupca v bližnjem mestu, Goluškina, kričača, da mu ga pod milim Bogom nij para. V mestnem parku prvi trije naletijo na Paklina, ki jih precej pelja k svojim sorodnikom, ktere je s sestro obiskal na letni čas — k Fomuški i Fimuški, stari zakonski dvojici, predstavljajoči 18 vek, kteremu je posve-

čena cela 19. glava romana, med vsemi 38. najlepša, najzanimivejša.

Za bogato mizo pri Goluškinu zidalo se je mnogo v oblake. Sam gospodar, vtelesjeni 20. vek, hrušči, da se Bog smili; dari celo 1000 r. za uspeh „dela“ (!) Drugi se obnašajo, kakor se vsak ve i zna; le Solomin molči i misli — kak prazni so njegovi tovariši! Po obedu se odpravi koj na tovarno, Paklin gre ves nasekan od šampanjca v svoj 18. vek, a Markelov odpelja se domov z Neždanovim, ki se še le drugi dan spomni svoje službe.

Tudi Sipjagin je imel tovarno bumažno (papirno). Solomin slul je daleč v okolici po svojem trudoljubju. Marsikteri vladelec (posestnik) želi ga pridobiti. Necega lepega dne oddrda na dvor k Solominu fajetončik. — Sipjagin poslal je za njim s paro, da bi obiskal njegov zavod, ki je šel slabo. Solomin se pelja k Sipjaginim, celo prenoči pri njih, a od ponudbe se odreže. Ko v pozni noči beseduje z Neždanovim v njegovi sobi, pridruži se k njima tudi Mariana. Zaljubljena mu tožita na svojo osodo: razločiti se ne hočeta, v domu Sipjaginih jima dalje živeti nij mogoče, ne samo radi Mihajle, no i Sipjagin sam začel je

Neždanova očitno prezirati, sovražiti. Ubežati li? Kam, da bi jih ne zasačili, i s čem, ker sredstev nij. Tukaj jima Solomin — Mariana se mu je dopadala — pomaga iz zadrege. Predlaga jima, dokler ne bo boljše, vsega potrebnega: hrane, stanovanje i celo popa Sosima, kateri bi ju poročil bez vsega na božjo milost. Zgovorjeno — storjeno: po strašni sceni med Mihajlo i Mariano na drugi dan poslednja z Neždanovim pobegne k Solominu; Sipjagini se za vse to malo brigajo.

V dveh podstrešnih sobicah pri Solominu Neždanov i Mariana začneta „delati“, prav za prav pa le šemiti se. Oba se namreč oblečeta kmečko, da bi jima narod bolje zaupal. Solomin, ki neutrudljivo skrbi za svojo tovarnico, ki je za svoje delavce storil uže mnogo, med tem ustrojil jim tudi šolo, hiti zavarovati svoj zavod od „dela“ i precej prvi dan Neždanovu trdo zavjavi, da ne mara, da bi se kdo doteknil ljudij, delajočih na zavodu, ktereга on oskrbljuje; a o družem molči i se v pest smeji. Neždanov propoveda kmetom v okolici vstajo, a kmetje ga ne ubogajo i uznavši takoj, da nij njihove korenine, imajo ga za potepuha. Kupuje jim „vodke“, ktere sicer pijó, a strezivši se, o njem nič vedeti nočejo. Mariane Solomin ne pusti „v narod“, a pokaže jej kuhinjo, ktere še v svojem življenji videla nij, i tam se uči, kar je potrebno pridni domači ženski. Na prošnjo Solominove gospodinje opusti cigarete; — kolikor jej še ostaja časa, misli mnogo, no uže ne samo o Neždanovem, a o Solominu.

Črez nekaj dnij dobijo poročilo, da je v Markelovem okraji vstaja uže

počila. Neždanov se pelja na pomoč, no na poti ostanovi se v krčmi z nekterimi mladimi kmeti, kateri ga zašalo po sili tak napojé, da voznik malo živega pripelja domov. Ko tak na mrtvež leži, pride Paklin, ki pové, da so Markelova sami kmetje najprej dobro naliskali, a potem predali ga namestniku, zatem odpelja se takoj dalje k Sipjaginu, da bi on pomagal osvoboditi svojega sorodnika, kar pa se ne uda; kajti Markelovu njegova poštenost, edina mu dobra lastnost, ne dozvoli pripogniti glavo pred gubernatorom i Sipjaginom, prosivšim za njega. Na doprosu je tudi Paklin, ki od strahú izda skriti par. Policija pride na zavod — prepozno.

Kajti Neždanov, strezivši se, zve vse, kar se je med njegovo „boleznijo“ zgodilo. Uže davno je izgubil vero v uspeh svojega „dela“, a zdaj je obupal zavsem. Vsede se, napiše dve pismi, eno Silinu, drugo Mariani i Solominu. Priporoča družega družemu; prepričan je bil, da sta si uže bila nekaj pobljže, da je Mariana v Solominu našla to, kar jej je manjkalo — pametnega; marljivega človeka, ki je umel pokazati jej pot pridne žene — gospodinje. Neždanov je tudi našel, kar je iskal celo svoje življenje: v vrtu za hišo pod starim jablanom se zastrelí. Mariana se zopet preobleče po prejšnjem, sede z Solominom v kolesko, oba oddrdrata k popu Sosimu, ki ju za dobro plačo na svojo vest poroči, a potem za granico (iz države.)

Epilog poroča poznejšo osodo postranskih lic, ktero pa čitatelj sam lahko ugane.

F. M. Štiflar.

Premičnica saturn.

Saturn je za jupitrom največa med premičnicami in se od vseh razlikuje po svojej podobi. Obdaja ga namreč v polutnikovem pasu ravni ploščat okrogel obroč, ki se okrog njega vrti. Bil je uže starim narodom znan. Grki imenovali so ga *φαιών* to je mirno svetleči, ker mu se svitloba ne leskeče. Boja njegove svitlobe je bela.

Od solnea nij zmeraj enako oddaljen, ker mu je pot pakrožna ali eliptična. Največa oddaljenost od solnea iznaša mu 1591·0285, najmenjša pa 1413 milijonov kilometrov. Oddaljenost od zemlje spreminja se med 1661.334 in 1206·174 milijonov kilometrov. Polutnikov premér meri mu 11634·56 miriametrov, os pa 10491·88 miriametrov, in po takem je njegova sploščeenost $\frac{1}{10}$. Svojo pot okrog solnea dovršuje v 29 letih 166 dneh 5 urah 16 minutah in 32 sekundah.

Na površini saturnovej nahajajo se jupitru podobne soravne proge, katere je Cassini leta 1683 prvi opazil. Herschel pa je opazil, da se med soravnimi progami nahajajo tudi vozlaste temne točke, ki se gibljejo, in je pomočjo njihovega gibanja preračunal, da se v 10 urah 29 minutah 17 sekundah, saturn okrog svoje osi enkrat obrne.

Čeravno o tvarini saturnovej malo določnega znamo, vendar se je primerjavo njegove tvarine k solnčnej in njene prostornine spoznalo, da je njena gostoba manjša od vode in da tedaj na površini saturnovej ne ima vode. Verjetno je, da premičnica saturn obstoji iz dveh delov, namreč iz goste jezgre, in meglovitega ovoja. Da v

resnici saturna obdaja gosto meglovito ozračje, sledi iz tega, ker se sive proge in posebno v polutnikovem pasu nahajajoča velika siva proga nikoli do roba saturnove plošče ne vidi, ampak je proti robu vse slabejša, dokler sevsema ne izgine. Herschel trdi dalje, da so proge v časi k ploščatemu obroču naklonjene in da se je njemu zdelo, da so za čas letne dobe saturnove njegovi skrajniki temnejši. Solnce razsvetljeva in ogreva 81 do 101 slabejše saturna, kakor našo zemljo, vendar se tudi na njem letni časi spreminjajo, ker je polutnik naklonjen za $26^{\circ}49'$ k njegovej poti.

Okrog saturna kroža osem sopremičnic ali mesecev in v polutnikovem pasu obdava ga, česar nobedno drugo nebesko telo ne ima, ravni ploščati obroč, katerega je Galilei prvi opazoval, ali ga ni za obroč spoznati zamogel. Ta čudnovita posebnost saturnova ne more se prostim očesom videti, in tudi opazovalci daljnogledom niso dolgo prave podobe saturna spoznati mogli. Galilei imenoval je saturna tricorporeum, ker se mu je namreč pri opazovanju zdelo, kakor da je iz treh med seboj dotikajočih zvezd sestavljen. Hevel pa je trdil, da saturn obstoji iz okroglega osrednjega telesa in iz dveh srpastih mesecev. Ker so ti mesci, trdi Hevel dalje, združeni s osrednjim telom in se ž njim gibljejo, zato se ne vidijo vselej. Locenjaste (henkelartig) nastavke in spremembo saturnove podobe razlagal še je le Huygens prav in sicer z ravnim ploščatim prosto visečim in polutnikov pas saturna obdavajočim obročem, ki je k poti njegovej na-

klonjen. Ker ima saturn na svojej poti nasproti zemlji različito položnje, zato vidimo obroč zdaj zgori, zdaj odzdoli, ali sevsema izgine, ker je preozek, da bi se mogel videti.

Cassini našel je, da obroč iz dveh delov obstoji, ki sta razdeljena temno črto in da je notranji del svetlejši. Ko se je potem več temnih črt našlo, verjetno je, da saturnov obroč obstoji iz cele sestave obrocev, ki so 4581·85 miriametrov široki, 227·58 kilometrov debeli, in so od saturna svitlejši. Rob notranjega dela je od premičnice 4420 milj oddaljen, in v tem prostoru našel je leta 1850 G. P. Bond novi do tedaj nepoznani obroč, ki je skoro prozoren.

Tudi saturn opazoval se je spektroskopom in tudi ta način opazovanja potrjuje, da saturna gosto zračje obdaja. Secchi našel je namreč v rdečej boji veliko temno progo, ki jo saturnovo zračje uzrokuje. Na konci rdeče boje našel se je tudi sled temnej prog in med rdečo in žolto bojo opazil se je celi red temnih črt. Od Fraunhoferovih črt opazila se je E, b in F. Ta način preiskovanja potrjuje nam, da je zračje saturnovo enovrstno z jupitrovim.

Okrog saturna kroža osem mesecev, ki se po daljavi od saturna prvi, drugi i. t. d. imenujejo, ali se niso po tem redu našli, ampak po tem, ali se lahko ali težavno v svetskem prostoru vidijo. Samo šesti mesec se lahko opazi, in zato se je on prvi našel, vse druge zamoremo pa edino najboljšimi doljnogledi opazovati.

Prvi saturnov mesec imenuje se mimas in Heršel ga je našel leta 1789 daljnogledom z zrealom. Za svoj obhod potrebuje 22 ur, 36 minut

in 17 sekund. Ker je mal, svitloba mu je slaba in razun tega zakriva ga tudi največkrat ali saturn sam ali pa njegov obroč; zamore se le redko kedaj videti in opazovati. Od središča saturnovega oddaljen je 3·14 polumerov saturnovih.

Drugi mesec saturnov imenovan enceladus našel je tudi Herschel leta 1789; od saturnovega središča je 4·03 polumerov saturnovih oddaljen in svoj obhod dovrševa v 32 urah, 53 minutah in 2 sekundah.

Tretji mesec saturnov ali thetis našel je Cassini leta 1684 in obhodi saturna v 45 urah, 13 minutah in 32·9 sekundah.

Šrti mesec, ki se tudi dione imenuje, našel je Cassini leta 1684 in taj potrebuje za svoj obhod 2 dni, 17 ur, 41 minut in 8·9 sekund.

Tudi peti saturnov mesec ali rhen našel je Cassini leta 1672 in ta dovrševa svoj obhod v 4 dneh, 12 urah, 25 minutah in 10 sekundah.

Šesti saturnov mesec ali titan našel je Huygens leta 1665 in ta obhodi saturna v 15 dneh, 22 urah, 41 minutah in 25 sekundah. Ta mesec saturnov je največi in najsvitlejši.

Premér iznaša mu po Mädler-u 2655·1 do 3034·4 kilometrov. Med tem in petim saturnovim mesecem nahaja se nepričakovani razstoj in verjetno je, da se v tem prostoru nahaja doslej še ne znani nam mesec.

Sedmi saturnov mesec, ki se tudi hyperion imenuje, našel je Bond leta 1848 in dovrševa svoj obhod v 21 dneh.

Osmi saturnov mesec, tudi japetus imenovan našel se je leta 1671 in ta obhodi saturna v 79 dneh, 7 urah in 54 minutah. Dr. Križan.

Primož Trubar.

(Dalje.)

Ves natis te knjige je skoro do zadnjega iztisa potoval na Kranjsko (eden iztis se nahaja tudi v c. kr. dvorskeje knjižnici v Beču).

To je bilo tedaj prvo književno delo v našem jeziku, in Trubar prvi, ki je v novoslovenskem t. j. v sedanjem jeziku (nasproti staroslovenskemu, cerkvenemu) pisati začel, tedaj v živem jeziku slovenskega ljudstva.

Trubarjevi prijatelji, veseli novih došlih knjig, želeli so še slovenskega prevoda „postile“ (t. j. evangeljskega razlaganja), kakoršno delo je Nemcem bil dal Luter. Ali Trubar nij bil pripravljen, to željo izpolniti, kajti uže tisek prve knjige prizadel mu je toliko sitnob in stroškov, da se mu je nemogoče zdelo, še več storiti. Zato je za zdaj izdajo te knjige opustil.

Nov pospeh izdaji slov. lutriških knjig je dal neki mož imenom P. P. Vergerio, nekdanji škof modruški in koprski. Ta se je novovercem pridružil in je bil eden najbolj gorečih spreobračevalcev. L. 1549 je zapustil svojo domovino Istro in je prišel v švicarski kanton Graubünden, kjer je po laški pridigoval in ljudi sprevračal. Tudi s knjižicami je pospeševal svoje delo. Vojvoda Krištof z Virtemberga, ki je zvedel o njem, ga pozove v

Tubingo, da bi tu pomagal pri italijanskem prevajanju „Virtemberskega izpovedanja“ in Brenzovega katekizma. Pozneje je Vergerio zevsema ostal v Virtemberskeje deželi po želji vojvode.

Ako ravno je Vergerio kot Koprčan slovenski razumel, vendar nij bil pravi mož, ki bi bil dosti spreten in potrpljiv, da bi biblijo prestavil na slovensko. Ker pa mu je bilo mnogo do takega dela, pozvedaval je pri Trubarju, — kterege je najbrž iz Koprca poznaval, ko je Tr. v Trstu bival — in ga pismeno vprašal, ali bi si upal biblijo na slovenski ali hrvatski jezik prevesti. Obečal je, da ga hoče, ako se on dela loti, po svojih močeh podpirati s tem, da bode knezov in druge gospode za denarne pripomočke prosil.

Trubar, ki je takrat (l. 1552) v Kempten na Švabskem za župnika prišel, sprejel je oni predlog, in Vergerio mu je dal kraj in rok snidenja. Ta kraj je bilo mesto Ulm. Uspeh tega snidenja je bil ta: Trubar je izdelal na prvo slovenski prevod evangelija sv. Mateja, Vergerio pa je učinil, da je vojvoda virtemberski potrebnega denarja obljubil.

Iz spisov M. Valenčaka.

(Dalje pride.)

Kmečka vojska na Ogrskem l. 1514.

(Dalje.)

V Ceglédu razglasi sledeč oklic meščanom in kmetom: „Juri Sikuljec, hraber vojak, knez in najviši glavlar posvečenih križarjev, samo Ogrskemu kralju podložnik, nikdar pa tudi go-

spodi; vsem in vsem mestom, trgov in vasem na Ogrskem, posebno pa tistim, ki so v Peštanskej in Zunajno-Solnoškej županiji, svoj pozdrav. Vi veste, da se je nezvesto plemstvo si-

loma vzdignilo, da bi nas pokončalo, zoper nas in zoper vso za sveti boj pripravljeno križarsko vojsko, da bi nas preganjalo, nadlegovalo, motilo in oviralo. Zato vam najostreje pod cerkveno kaznijo in večnim prokletvom in pod izgubo življenja in premoženja zapovemo, da naglo po prejetji tega pisanja brez zamude in izgovarjanja v Cegléd prihitite in sveto vojsko pomnožite; njena posvečena zveza si prizadeva oblast imenovanega nezvestega in prokletega plemstva omejiti, brzdati in vničiti. Če to storite, dobro; če ne, pa vas bode kazen doletela; še več: mi vas bomo vesili in dali vesiti na podboje in slemena vaših hiš, na pragih vaših hiš vas bomo dali na kole natakiniti; vaša polja bomo opustošili, vaše hiše razdejali, vaše žene in otroke pa pomorili. Dano v Ceglédu.“¹⁾

Na potu v Segedin si je Dóža priskrbel tope, orožje in strelivo, kar je vse bil v plemenitniških gradih našel. Državno svetovalstvo se prestraši zvedevši o teh dogodkih. V stolno mesto prišli begunci pripovedujejo, da je dal Dóža štiristo plemenitašev na kole natakiniti, njihove hiše zapaliti, njihove hčere in žene pa je izročil divjim križarjem v oskrumbo — in vse to so mogli na kole natakneni gospodarji videti. Zdaj še le previdijo duhovni in posvetni velikaši, da so nespametno ravnali, ker so brez Kapistrana ali Hunyada druhal sklicali na križarsko vojsko v dobi, ko je bilo že naprej videti, da bode obožjen kmet njihov sovražnik ter se

nad njimi maščeval za stiske, ktere je imel že več let pretrpeti.

Nekteri udje prestrašenega državnega svetovalstva so mislili, da bode najbolje cesarja Maksimiljana, poljskega kralja Žigo in papeža pomoči prositi; drugi pa so hoteli palatina Emerika Perényja v Budim poklicati, kteri je v Valpóvi zarad protina ostal. Nazadnje se vendar zedinijo in sklenejo Štefanu Bátoriju, kapitanu spodnjih dežel, vodstvo črez vojsko, zoper Dóža nabrano, izročiti; Ivan Bornemisa je pa prevzel nalogo, okolico glavnega mesta puntarjev očistiti.

V začetku meseca junija prinese kraljev komornik, Štefan Perényi, gornje-ogrskej gospodi in županijam pisanje, ktero jim zapoveduje brez odloga se vzdigniti za boj ter po dnevi in po noči hiteti v Pešto ali pa v Batorijev tabor, če bodo tje poklicani. Izgovarjanje, da se v njihovih županijah tudi kuruci nahajajo, ne velja; najprve se ima Dóževa vojska in Sálterjev tabor ugonobiti, drugih manjših krdel potem ne bode teško pokončati. Tudi mestom se je bilo zapovedalo tope in vse strelivo gospodi in plemenitašem v porabo prepustiti.

Bornemisa gre s kraljevo brigado in krdeli sosednih županij in gospode iz Budima črez reko. Pri njem so tudi bili: Pavel Tomori, poveljnik lahkemu konjištvu, Franc Batthyány in Ladislav Moré, mlada kraljeva komornika. Bornemisa je imel tope Budim-Peštinske. Sprednja križarska vojska je bila odbita in Bornemisa obljubi zdaj v kraljevem imenu vsem tistim odpušćanje, kteri bi orožje odložili in se spametili. Ambrož Sálereš se na to uda s precejšnjim številom vojske. Ostali pa so hrepeneli z gospodo se bojevati; streljanje se začne

¹⁾ Katona, *Historia critica regum Hungaricae stirpis mixtae* XVIII. str. 720. Prestava je natančna od besede do besede.

s topi Budim-Peštinskimi, boj na zadnje odloči Bornemisovo težko konjištvo križarjem na škodo. Slabo oboroženi, reda in strahu neprivajeni, brez vodje ostali kmetje so bili po kratkem bojevanji pri Gubaču premagani. Ker so bili kmetje večinoma pešci, so je na begu dohiteli in pomorili, da so njihova trupla do Išasega po cestah ležala. Bornemisa se vrne v Budim ter izroči svoje jetnike sodnji. Pet glavarjev so na kole nateknili, osem ob glavo dejali, ostale pa s prerezanim nosom in odrezanimi ušesi domov poslali.

Glas o Bornemisovi zmagi je ohranil tudi v drugih delih kraljestva gospodo in oplašil manjša krdela kmetov. V pogorskih mestih, v Zemniški, Heveški in Šopronjski županiji zadobijo gospoda, plemenitaši in mestjani spet prednost. Mladi škof Franc Perényi, palatinov sin in ž njim Emerik Cibak, Pavel Artándi, Benedik Bajoni in Miklavž Gleža razkropijo in razprašijo pri Veliki Varadini večje krdelo; begunci, večinoma valaški kmetje, zbežijo deloma v marmaroško županijo, ker je tam ubogo valaško plemstvo ž njimi držalo, ter od tod v Moldavijo in na Poljsko, deloma pa v Dóžev tabor.

Ker je bil Dóža v gosposkih od njega razdejanih poslopih precej streliva in nekaj topov dobil, je mislil, da bode lahko Segedin vzel, ker nê bil z zidovjem obdan; toda številno prebivalstvo, med njim 3000 hrabrih in pogumnih ribičev, jame iz nasipov in rovov mesto braniti. Dóža gre zato mimo na uno stran Tise nad Čanáď; hotel je tudi Zápolya še v gorah srečati, ker je bil zvedel, da se vojvoda za boj pripravlja.

Pisatelji tistega časa imenujejo Dóžo — prilizovaje se plemenitnikom,

ki so sami njihova dela brali — Katalino, pijanca, priprostega tata in še več enakega; omenjajo pa tudi, sicer le po strani, požrešnosti in nezmernosti velikašev, in nek Tavrín iz Oloomuca se nê mogel zdržati, da ne bi Dóže imenoval moža velikega uma in trdne volje, posebno pa izvrstnega govornika.

Ko Dóža pred Čanáď pride, naleti na upor. Škof tega mesta Miklavž Čáki in grof Štefan Bátori iz Temišvara se Seklerju¹⁾ — tako so namreč plemenitaši sploh Dóžo imenovali — z izbranimi vojščaki zoperstavita. Dóža topničarje, strelce in lehke pešce razvrsti za boj in trume navduši s prelepim govorom. „Lažljivo je — reče — rodoslovje zločinskih plemenitnikov. Ne grbi in štíti, od pradedov podedi

1) Vramec imenuje v svojej knjigi „Kronika vezda znovich zpravljena Kratka Szlovenzkim iezikom po D. Antolu Pope Vrameze Kanouniku Zagrebekkom. V Lublane 1578.“ Dóžo „Zekel.“ O tem znamenitem dogodku govori Vramec prav kratko: „Ono vreme kmeti gore staše proti gospode ne buduči pokorni ny podaini suoie Gospode i plemenitim ljudem na Vogreh. A pred kmetie bil neki Jurai Zekel Kapitan, ky ie pobien iskmeti od Jerdelskoga Voiuode Januša poleg Tyse be, ky Jerdelski voiuoda potle ie Vogersky Kral bil. Teda kmeti na Vogreh slobodu ku su prule imeli, pogubiše, ta oštria ali puntaria znana i imenuana iest Križnyčia.“ To opasko našega slov. kronista sem našel, ne ko da bi kaj novega povedal, nego da Slovenci njegovo pisavo spoznajo. Čudno je, da Vr. o tej buni več ne govori, ker je blizu takrat živel, kajti l. 1567. je bil že doktor postal, kar sam pravi: a. 1567 „Ono vreme ia iesem v Rime Doctorem postal.“

dovani, ampak čista in očitna čednost podeli plemenitost. Moder in pomenljiv je pregovor: „Kdor hoče pobožen biti, naj zapusti viteške dvorane in se naj siromaštvu vda, katero ne pozna roparske zavisti; le ono samo še povzdiga glavo pri toliki sramoti in nesreči ponosno proti migljajočim zvezdam.“ Nekdaj, ko je še nočna zmes enolično zemljo pokrivala in Gospod potem iz ilovega blata Adama in iz njegovega rebra Evo vstvaril, kdo je bil takrat cesar? kdo kralj? kde so bili vitezi, kde plemenitniki? Če mi vsi enega očeta imamo, tako ne sme nikdo gospod biti“. . . „Njihova edina izobrazenost je — pravi Dóža o plemenitnikih — da vejo, kak razloček je pri razrezovanji med zajcem in pičšetom. Če nezmerni bahači svoja nesramna dela prav nesramno pripovedujejo, je to viteško, veličastno. Popred bi zamogel v spomladi travo prešteti, kakor pa njihove hudobije. Pa prišel je čas. Rešite svoje glave pred trinogi! Treba je, da se povsod kralji pomorijo, plemstvo odpravi in nove postave dajo. Narodni zbor naj vse odloči, kar se ima zgoditi; njemu hočem vse predložiti. Ako bi mi celo krona na glavo dejana bila, ne bi mislil, da mi to čast krati, če sem narodnemu zboru odgovoren in me on sodi.“

Potem jih je opominjal Dóža, naj bodo hrabri, drugače jim je osoda izmed vsega kar ima, le najhujše maščevanje prihranila. Tako je navdušil Dóža svoje vojake za boj, ki je dva dni trpel. Prvi dan se bojujejo do poznega večera brez odločka; drugi dan pa, ko se je danilo, so bile Batorijeve in škofove v primeri male trume od sovražnika zajete, toda iz Temišvara pripeljani topi so jim pot naredili in grofovi konjiki raskrope

Dózeve pešce pri Apátfalvi v bližnji les. Tam se preganjani pešci ustavijo in preganjavcem uprejo, ktere so zdaj Dózevi konjiki in njegova še v lepem redu ostala zadnja vojska v lesu zajeli. Po strašnem klanji in divjanji križarjev s kosami so bili kmetje zmagali. Bátori zbeži teško ranjen v Nagylak k Jakšičevim, ter se vrne tretji dan spet v Temišvar; Čáki pa se vrže na desni breg Morišev v škofovski grad, kder dandanašnji Rác-Čánád leži. Mesto pa, ki je bilo na unem pobrežji, vpepelijo Dózevi vojaki. Moznarjem bi bilo mesto kljubovalo, nikar pa nê moglo najboljšim Batorijevim topom kljubovati, ktere so zdaj kuruci v rokah imeli. Po noči poskusi Čáki z nekoliko moži v čolnu po Morišu navzgor v bližnji les uiti, toda spodletelo mu je in bil je vjet. On se joče in prosi za življenje: „Dokler bom dihal, sem pripravljen tebi služiti“, reče Dóži. Ta pa stoji, od namestnih vojvodov obdan, pred škofom in mu odgovori, ga temno gledaje: „Če bi te bili tudi preje radi imeli, od zdaj te zaničujemo.“

Na to se pa škof Čáki povzdigne, kakor je čast njegovega stanu terjala, in umre na kolu pogumno. Dóža ga je dal namreč najpreje tepsti, potem mu mašno obleko obleči in škofovsko kapo na glavo dejati, iz ktere je bil pred drage kamene iztrgal, na zadnje pa špičast kol skoz trebuh vtakniti. Tudi dva druga plemenita jetnika, Jurija Doci in Petra Ravasdi, sta tako strahovito smrt storila — bila je namreč večidel v navadi taka smrt. — Kole pa so potem po konci postavljali, da so se od daleč lahko mrličii videli. Vkljub vsemu prizadevanju njegovega brata Gregorja (kterega so vojaki Geco imenovali), kteri ga je za

božjo voljo prosil, naj bode usmiljen in prizanesljiv in milostljiv, je usmrtil Dóža vsakega plemenitnika, ktereга je le v roke dobil.

Najgrozovitneja smrt pa je bila namenjena Štefanu Telegdiju, ker je svetoval, da bi se papeževo povelje ne oznanilo. Dóža mu je dal vožinec skoz telo potegniti, ga na vislice obesiti in s pušicami umoriti — in on sam je bil pri tem mučenji navzoč. Pater Lovre, ki je še le v kratkem z veliko vojsko iz Báčke županije v glavni tabor prišel, se je skušal z Dóžem v izvrševanju grozovitnostij; dal je Miklavža Zolomi-ja, skoz in skoz izvrstnega moža, s tremi brati, ktere je v njihovej lastni hiši vjel, umoriti z vso njihovo družino vred, hišo pa z vsem, česar križarji neso mogli odnesti, zapaliti.

Kralj in plemenitniki so bili zavolj Dóževe zmage zelo prestrašeni in neso vedeli, kaj početi. Bornemisa vendar zbere vojsko in premaga križarje, ktere je mestjan SÁler vodil pri Pešti in Ivan Zápolya dobi povelje precej nad Dóžo iti. Zápolya bi bil to tudi brez povelja za svoj dobiček storil, kajti Dóža se je bil med njega in kraljevski prestol postavil, ktereга doseči si je Zápolya silno prizadeval.

Dóža se v bojnem svetovalstvu posvetuje, kam zdaj naj križarje grejo: ali na Erdeljsko, nadejaje se, da se bodo njegovi rojaki Sikuljci pod njegovimi prapori zbrali in ker je Zápolya že za boj pripravljen bil; ali nad Temišvar, kteri nê bil za brambo popolnoma pripravljen, in ker njegov lastnik, Štefan Bátori nê bil v mestu. Pater Lovre svetuje Dóži, naj trdnjavo Temišvar vzame, ktera bode središče njegovim podvzetjem in od koder bi lahko bilo na Turško zbežati, če bi

mu sreča nezvesta postala. Turci so bili tedaj križarjem poslednja nada, zoper ktere se je bila vojska oznanjevala.

Ko Štefan Bátori zve, kam da so se križarje namenili iti, hiti po noči in po dnevu v Temišvar, da bi prišel pred njimi v mesto, da bi ga branil. Dóža vzame na potu v Temišvar Nagylak, Solymoš, Vilagoš in Lipo ter začne 6. junija 1514 mesto redno oblegati, ki je bilo z dvojnimi nasipom in rovom zavarovano. Dóža in križarje so imeli upanje, da bo vse dobro šlo; saj so grofa Bátori-ja, Zápolyevega tekmeца že pri Čanádu spoznali in premagali.

Osoda je vendar že čez Dóžo in njegovo stranko odločila. Zápolya prestopi mejo in pride na ravnino.

V začetku se je vendar obotavljal mestu na pomoč hiteti, kajti on je tako dolgo Sikuljca pustiti hotel, dokler bi morda Bátori-ja pogubil. Zakaj Dóževe priprave in njegova marljivost so bile pripravne mestjanom strah, grofu skrb, križarjem upanje in Erdeljskemu vojvodi hudobno veselje vzbuditi. Mestjani so videli, kako tisoče in tisoče ljudi — pred Temišvar je prišlo več ko 100.000 kmetov — palisade dela, da bi Begi strugo zaprli in jo v Tamiš napeljali.

Dóža dobro tope nastavi in vedno mestjane nadleguje. Bátori večkrat na sovražnika plane, vendar je vselej pregnan. Ker ga mestjani silijo, piše Zápoly-u pismo: če ne bo kmalu pomagál, kakor je bil prošén, bode kralju in njegovim svetovalcem oznanil, da on (Zápolya) v občno znanem sovráštvu obeh rodovin tako daleč sega, da bo celó kraljevo mesto puntarjem v roke prišlo.

Vendar ne to pretenje, tudi na opominjanje škofa Várdaja, temveč slaviti spisatelj ogrskega zakonika Verböci, nagovori ošabnega vojvoda, da se nad Dóžo vzdigne. Zápolya pozabi na zasobne prepire, ki so med njim in Bátorijem bili nastali, ter zapove Erdeljskim trumam se pri Železnih vratih zbrati. Zápolyevo vojsko je bila pomnožila brigada Franca Várdaja, škofa Erdeljsko-Belgraškega; tudi plemenitniki so se bili številno pod njegovimi prapori zbrali. Od Železnih vrat gre v Karánsebeš in od tod prek Tamiša do Hlidaša, kjer gre, ne da bi mu bili Dóževi vojaki branili prek reke, ter pride v Lugoš. Konec julija pride pred Temišvar. Križarji neso bili sovražnika pričakovali.

Zápolya nemudoma križarje napade; kajti bojni red je bil določen, čas zelo ugoden, Poldne je namreč že minilo, solnce je hudo pripekalo in kakor so ogleduhi pravili, je bil Dóža brez skrbi dolgo pri obedu sedel. Zápolya je vodil sredino, Jakob Bánffy levo in Luka Kišmarjaj desno krilo. Trobente zapojejo, bojni rogovi zatrobijo, bobnice zadonijo.

Od vina razgret in zavoljo sovražnikovega prihoda raskačen, skoči naglo Dóža od mize in dá namestnim vojvodom potrebna povelja.

V celem taboru vse vre, vse vpije, vse leti in križem zapoveduje. Zmešnjavo pa še pomnože žene in otroci, ki so pri križarjih.

Kar se je Dóža vina napil, se mu naglo razkadi. Med strašnim jekom, šumom, krikom in vpitjem postavi vojake v red in loči žene in starce od bojevalcev; zdaj gromi njegov krepki glav na pravem, zdaj na levem krilu, in povsod Gregor zvesto in ljubeznjivo brata podpira.

Gregor je bil vse previdel. Zdaj je bilo treba nesrečnega brata braniti, ki si ga je bila osoda za žrtvo in boginja maščevanja za svoje orodje izbrala. Če je na to z žalostnim srcem mislil, da mu vtegne poguba odločena biti: on, kot namestni vojvoda nê le samo vbogal svojega poveljnika, temveč tudi ljubezen do brata in njegova lastna osoda sta ga vodili.

Tudi pater Lovre vreduje in osrčuje k določivni bitvi. Križarje neso bili o sovražnikovem prihodu pobiti, temveč pripravljeni in celo navdušeni,

Tudi Zápolya svoje opominja in pravi, da je sovražnik prosta drhal, katero lastna vest plaši. Vso jezo pa iztresa nad Dóžo; ta, pravi, mora najhuje kaznovan biti, ker se je predrznil po prestolu hrepeneti in ogrske plemenitnike sistematično pogubovati in zatirati.

Zápolya se v sredino postavi; bojno vrsto pa tako daleč razpostavi, da je sovražnikova na obeh straneh zajeta. Tu stoji Dóža na sredini, njegov brat na pravi, pater Lovre pa na levi strani.

A. R. Stanovski.

(Dalje pride.)

Jezikoslovstvo.

IV.

Bebr. Navadni bebr je do tri črevelje dolg s črevelj dolgim, ploščnatim in luskavim repom. Gornja

daljša dlaka je rujava, spodnja mekša pa sivkasta. Bebri živijo po leti posamezni ob rekah, jeseni pa se združijo ter si zidajo skupna stanovanja,

ki so jako umetno izdelana. Gradijo (zidajo) pa samo po noči. Od mladih drevesec, vej, kamenja in blata gradijo stavbo, podobno veliki krušni peči. Izhod je vselej pod vodo. Da voda okoli hiše ne upade, napravijo, če je treba, tudi jez poprek vode. Hrani se z drevesno skorjo in listjem, od kojega si napravi zalogo za zimo. Bebr je miroljubna žival; njegovo meso je prhko in okusno. V Evropi so ga skoro uže zatrli, samo na Donavi in Labi se šče tu pa tam nahaja. Pred 50 leti sem poznal 80 letnega moža, iz fare sv. Martina pri Vurbergu, ki mi je pravil, da je šče kot deček videl ob levem bregu Drave bebre. Utegnilo jih je nekdaj po štajerskih rekah, jezereih in ribnikih mnogo biti, ker

so po starih listinah menili kartuzianci Zajekloštra imeli edini izključivo pravico, bebre med Dravo in Savo loviti. Bebr se veli lat. fiber, keltski biber, staronem. pipar, bibur srednjenem. biber, anglosaks. beofor, staronord. bifr, litovsk. bebrus, slov. b o b r in b e b r. Prvotni pomen nam tolmači sansk. babhrus = rujen, rothbraun, vendar v sansk. babhrus ne znači bobra, temveč podgano in ichneumona. Babhrus, bebr, b o b r so reduplicirane oblike, in grščina nam je ohranila ednostavno: φρό-νη, Kröte; sorodno je tej besedi staronem. b r u - n, in lat. furvu-s. Bobr pomenja torej toliko kot: rjavec.

Davorin Trstenjak.

Književnost in umetnost.

V Zagrebu namerjava g. V. Raić — kakor se čita po slov. listih — izdavat i nov list pod imenom „Humoristični list“. Spisovan ima biti v hrvatskem in slovenskem jeziku. To bi bila tedaj neka narodna sloga na polju humorja in jókusa. List ima biti polumesečen in se začeti z julijem. — Početek znanstveno-tehnične slovenske pisavi ima osnovati posebni slovar, ki je

samo za ta namen spisan in kojega je v rokopisu Matici izročil g. Cigale. — Odbor „dramatičnega društva“ ukljbu velikim zaprekam hvalevredno deluje. V odil bode še naprej dramatično šolo, v kojoj bodo gospa Odijeva in gospoda Kocelj in Šmid podučevali v vsem, kar spada v dramatično (gledališčno) umetnost. Vztrajnosti je treba našim društvom!

Listnica.

G. S—k. Nemogoče sedaj, ali v prihodnje. Oni početek imamo še shranjen, dovršenja pričakujoč. Pozdrav in sreča! — G. N. Kadar dovršite, izvolite brž poslati! Na zdravje! — G. Orb. Zakaj nič niste vvoda napisali? Tudi bi vire bili naveli,

odkod je ono. Sicer pak je stvar zanimiva, da-si se z vsemi razlaganji ne skladamo. Izvolite torej doposlati! — G. Mil. „Šepasti“ ne; nij li bolje „revni“ ali „večni“? Pričakujemo ga.

 Ker s to številko poteka prvo polletje, prav uljudno prosimo naročil, oziroma doplačil.